

Emlékezés Ógyallán

Konkoly Thege Miklós halálának 100. évfordulóján rendezett megemlékezések sorában a legátfogóbb konferenciát munkásságának egykori színhelyén, Ógyallán szervezte meg a Szlovák Központi Csillagvizsgáló (Slovenská ústredná hvездáraň – SUH). A 2016. május 18–20. között rendezett, nagyon sűrű programú emlékülést Marián Vidovenec főigazgató, és a csillagvizsgáló munkatársai nagyon sikeresen, zökkenőmentesen bonyolították le, az előadók és a résztvevők meglepedésére. A konferencia nyelve szlovák, magyar és angol volt, olykor egy előadáson belül is két nyelven: míg az előadó magyarul vagy szlovákul ismertette mondandóját, a vitétővásznon angolul volt olvasható a rövid szöveg.

Magyarországról Balázs Lajos emeritus professzor (MTA CSFK CSI), Baranyi Tünde tudományos főmunkatárs (MTA CSFK CSI), Dunkel Zoltán (Országos Meteorológiai Szolgálat), Ludmány András (MTA CSFK CSI), Mizser Attila (Magyar Csillagászati Egyesület), Orha Zoltán csillagász (Budapest) és e sorok írója vett részt, illetve tartott előadást az emlékülésen.

A május 18-án délután kezdődő konferencia résztvevőit Marián Vidovenec főigazgató üdvözölte. Ladislav Druga – számunkra kedves Druga László barátunk – Konkoly Thege Miklós életéről, Marián Vidovenec átfogó ismertetése az ógyallai csillagvizsgáló történetéről, majd Fridrich Valach geofizikus a földmágneses obszervatórium múltját, fejlődését ismertető előadása mintegy megteremtette a konferencia alaphangulatát.

Rövid kávészünet után Pavel Šťastný és munkatársai a pozsonyi Szlovák Hidrometeorológiai Intézetből az 1871 óta végzett egyedülálló időjárás-észlelési sorozatot, majd Dunkel Zoltán, a Radics Kornéliával közösen kidolgozott tanul-

mányában Konkoly Thege Miklósnak a meteorológiai és földmágnességi kutatások szervezésében végzett tevékenységének eredményeiről szólt. Konkoly Thege Miklós korának asztrofizikáját Ladislav Hric (Szlovák Központi Csillagvizsgáló) mutatta be.

Az ógyallai csillagvizsgáló 1910 táján (fent) és napjainkban (lent)

A meglehetősen tömör, de érdekes előadások után jölesett a közös vacsora, a közvetlen ismerkedés és beszélgetés, amelyet a Szlovák Központi Csillagvizsgáló rendezett. A távolabbról érkezett, és a magyarországi vendégek számára a komáromi Pokol Szállóban biztosítottak szállást, amely a hotel nevét meghazudtolva éppenséggel nem pokolinak, hanem igen kényelmesnek, elegánsnak bizonyult, és kellemes pihenést

A nagy kupolában álló főműszer, a 25 cm-es Merz-Könkoly-refraktor 1910 körül (fent). Jelenleg egy 40 cm-es Newton-reflektor áll a kupolában (lent)

biztosított a szellemileg kifáradt résztvevők számára.

Erre a pihenőre igencsak szükség volt, mert a következő nap eléggé igénybe vette a résztvevőket. A délelőtti program a Szlovák Központi Csillagvizsgáló műszereinek, munkahelyeégeinek, valamint az ugyancsak Konkoly Thege Miklós által 1900-ban létesített Meteorológiai és Geofizikai

Obszervatórium régi és új műszereinek megtekintése volt. A délelőtti séta a kissé hűvös, de napsütéses időben sok érdekességgel szolgált. Bizonyára nem kevesen látták most először a csillagvizsgáló nagy horizontális sugármenetű Zeiss-spektroheliográfját, és a történelmi értékű (az 1930-as években készült), de ma is működő Hale-féle spektroheliószkópot, amelyet a napkitörések folyamatos „ellenőrzésére” használnak. A régi, 1908-ban épült „magányos” kupolában, amelyben egykor a 20 cm-es Heyde-refraktor állt a reá szerelt speciális fotokamerával (ma a közel 110 éves távcső a gellérthegyi Uránia Csillagvizsgáló főműszere), egy ugyancsak különleges, de modern távcső kapott helyet, a Nap tanulmányozására a kalcium (zöld) hullámhosszán.

A Meteorológiai-geofizikai Obszervatóriumban – amely általában nincsen nyitva a laikus látogatók előtt – ma is kegyelettel őrzik az egykor itt dolgozó munkatársak, az ide látogató országos vezetők és jeles tudósok egykori tablóját. Az emeleti helyiségekben ma is őrznek néhány 80–100 éves meteorológiai műszert: egykori barométert, a nagyon különleges szerkezetű ún. Richard-féle mérleg-barográfot (a lényegmás regisztrálására). Ebből a típusból ma már csak három példányról van tudomásunk. (Az ógyallai műszert Konkoly Thege Miklós némileg átépítette, mivel nem volt megelégedve az eredeti francia gyártmány műszaki megoldásaival.) Itt láthatjuk azt a másodpercingás órát is, amely – a számlapra gravírozott felirat szerint – Konkoly műhelyében készült.

Az obszervatórium parkjában álló kis épületben ma is működik az 1902-ben felszerelt szeizmográf. Konkoly Thege Miklós természetesen ezen is talált tökéletesíteni valót. A meteorológiai parkban érdekes látvány nyújtanak egymás mellett az immár klasszikusnak számító 40–60 éves műszerek, és a modern, elektronikus berendezések. A régi és mai meteorológiai műszerek párhuzamos működtetésének egyébként nem csak hagyománytiszteltet az oka, hanem a külön-

bőző működési elvű eszközök adatainak párhuzamos összehasonlítása érdekében történik.

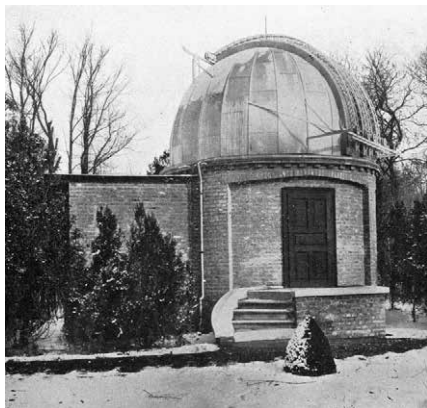
A kellemes ebédet követően Miriám Nagyová bevezetésével egy rövidfilmet láthattunk Konkoly Thege Miklósról és a csillagvizsgálóról, amelyet az ógyallai 2. sz. Konkoly Thege téri iskola tanulói készítettek. Örvendetes, hogy a város ilyen módon, a fiatalok körében is életben tartja a nagy tudós és alkotó emlékét.

A délutáni ülészak előadásaiban Balázs Lajos Konkoly Thege Miklós asztrofizikai érdemeiről szólt, kiemelve azt a munkát, amelyet kiváló asszisztense, Kövesligethy Radó (1862–1934) a sugárzás törvényeinek matematikai kidolgozása terén – a csillagok hőmérséklet-meghatározására – végzett. A következőkben több előadás részletezte Konkoly Thege Miklós örökségét, mind az egykori észlelések, kutatások terén, mind a tágabb értelemben szlovákiai csillagászat fejlődésében.

Baranyi Tünde a debreceni Napfizikai Observatóriumban összegyűjtött magyarországi napészlelések feldolgozásáról, digitalizálásáról beszélt, majd Ludmány András a napfizikai kutatások fejlődését és egyes eredményeit mutatta be. Bartha Lajos Konkoly Thege Miklós sokoldalú érdeklődési körét – a zeneművészettől és képzőművészettől a hajózásig, a fényképezésig és telefontechikáig – és szociális nézeteit mutatta be. Konkoly hatásáról és követőiről, kortársairól következett három előadás: A műszerek fejlődése a csillagvizsgálóban Konkoly időszakában (Ladislav Pastorek), Kövesligethy Radó – Konkoly munkatársa (Miroslav Morovics) és Párhuzamok Konkoly és M. R. Štefánik életében (Maria Gallová).

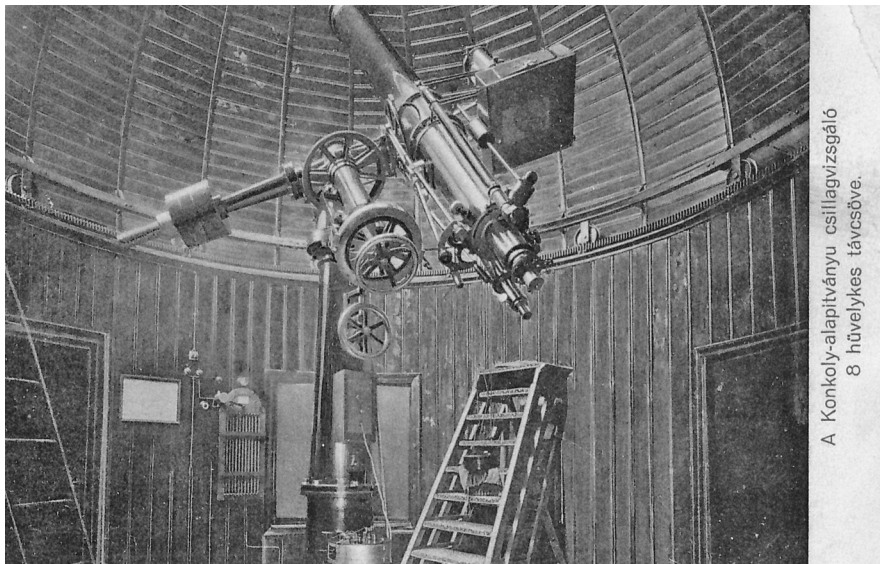
Az érdekes, bár kissé fárasztó konferenciánapot a barátságos hangulatú közös vacsora zárta. A résztvevőknek alkalma nyílt a közelebbi megismerkedésre, személyes beszélgetésekre is.

Az utolsó nap délelőtti programját Orha Zoltán Egy ég alatt című 2002-ben készült dokumentumfilmje tette emlékeztetővé.

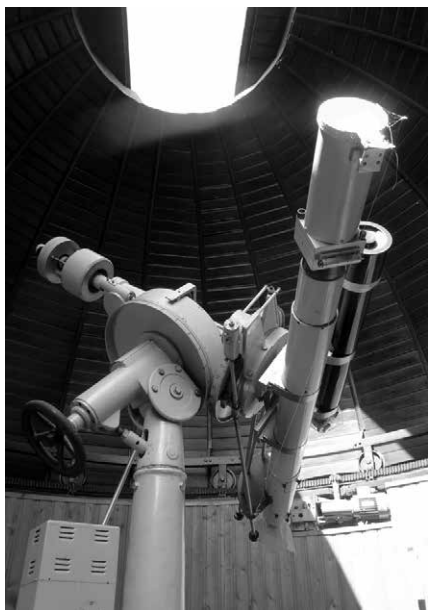

A Heyde-refraktor kupolája 1910 táján és napjainkban, 2016 tavaszán

Mizser Attila Konkoly nagytagyosi kúriája mellett berendezett, mára szinte elfeledett kis „pihenőobszervatóriumát”, és az ott végzett észleléseket mutatta be. Részben még a nagy csillagász tevékenységéhez kapcsolódott Stanislav Šišulak (SUH) tájékoztatója az „Érdekes könyvkiadások a Szlovák Központi csillagvizsgáló könyvtárából” címen, bemutatva Konkoly néhány művét is. A két világháború közötti évtizedek – nálunk alig szinte ismeretlen – ógyallai csillagászatának történéseit villantotta fel Zdislav Šíma professzor (Prágai Akadémiai Csillagvizsgáló), amikor a jeles cseh csil-

A Konkoly-alapítványú csillagvizsgáló
8 hüvelykes távcsőve.

A Heyde-refraktor eredeti helyén, az ógyallai kupolában, az 1910-es években – még a srafuzó kamerával felszerelve – korabeli képeslapon (fent). A kupolában jelenleg a Napot a kalcium hullámhosszán észlelik (balra)

csehszlovák köztársaság által 1927-ben felszerelt 60 cm-es Zeiss-refraktor kissé kalandos történetét vázolta fel. Az emlékülést Vladimír Bahýl nagyszalatinai csillagász zárta az ottani Julia Csillagvizsgáló tevékenységének rövid összefoglalásával.

A Konkoly Thege Miklós emlékülés a szervezőkés a Szlovák Központi Csillagvizsgáló, valamint a Hidrometeorológiai Observatórium munkatársainak mindenre kiterjedő szívélyességének köszönhetően bizonyára sokunk számára emlékezetes marad.

Bartha Lajos

lagász, Bohumil Šternberk munkásságáról szólt, aki 1927–38 között tevékenykedett Ógyallán. Renáta Kolivošková (Pozsonyi Csillagvizsgáló és Planetárium) az első